
УДК 372.4.036

Пріма Р. М., Замелюк М. І.

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк

Луцький педагогічний коледж, Луцьк

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ: ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ

У роботі визначені аспекти формування творчого потенціалу майбутнього вихователя. Теоретично обґрунтовані психолого-педагогічні засади дефініцій «творчий потенціал», «новаторство», «інноваційна діяльність» «інноваційний підхід». Розглянуті основні інноваційні підходи - технологічний та пошуковий, методи творчого пошуку альтернативних варіантів вирішення завдань, що формують творчий потенціал майбутнього вихователя. Акцентується увага на виокремленні особистісних характеристик творчого потенціалу студента, використанні інтерактивних прийомів, форм і методів роботи викладача з авторською казкою.

Ключові слова: творчий потенціал, новаторство, інноваційна діяльність, інноваційний підхід, авторська казка.

Пріма Р. Н., Замелюк М. И.

Восточноевропейский национальный университет имени Леси Украинки, Луцк

Луцкий педагогический колледж, Луцк

ФОРМИРОВАНИЕ ТВОРЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА БУДУЩИХ ВОСПИТАТЕЛЕЙ: ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ

В работе определены аспекты формирования творческого потенциала будущего воспитателя. Теоретически обоснованы психолого-педагогические основы дефиниций «творческий потенциал», «новаторство», «инновационная деятельность» «инновационный подход». Рассмотрены основные инновационные подходы - технологический и поисковый, методы творческого поиска альтернативных вариантов решения задач, которые формируют творческий потенциал будущего воспитателя. Акцентируется внимание на выделении личностных характеристик творческого потенциала студента, использовании интерактивных приемов, форм и методов работы преподавателя с авторской сказкой.

Ключевые слова: творческий потенциал, новаторство, инновационная деятельность, инновационный подход, авторская сказка.

АКТУАЛЬНІСТЬ РОБОТИ. Вихователь сучасного дошкільного навчального закладу працює в умовах постійних змін, а тому має активно впроваджувати нові технології навчання для особистого саморозвитку, самовдосконалення, формування навичок творчого розв'язання професійних завдань. З огляду на це зростає відповідальність вищої школи за формування особистості професіонала, здатного до творчості, спроможного знаходити в роботі з дітьми нові креативні засоби, оригінальні й високопродуктивні форми і способи взаємодії. Відтак, актуалізується необхідність комплексно і системно вирішувати проблему фахової підготовки майбутнього вихователя, зокрема, щодо використання методів, форм і засобів навчання, які сприяють формуванню їх творчого потенціалу.

МАТЕРІАЛ І РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ. Аналіз досліджень свідчить, що науковці оперують такими термінами у визначенні типології потенціалу особистості: інтелектуальний потенціал (В. Кудрявцева); потенціал самореалізації (В. Барко); культурний потенціал (Л. Рудкевич); аксіологічний потенціал (В. Симонов); творчий потенціал (А. Матюшкін,

В. Риндак); духовно-творчий потенціал (В. Вербець); управлінський потенціал (Є. Смирнов) та інші.

Зокрема, Н. Левітов [5] зазначає, що творчий потенціал носить комплексний характер і виявляється на всіх рівнях індивідуальності: біопсихологічному, психологічному, соціальному і духовному. Як феномен, що розвивається, творчий потенціал має специфічні підструктури, взаємодія яких забезпечує сталість і цілісність творчих проявів людини, його динаміку загалом.

В. Моляко [6] визначає творчий потенціал як інтегративну властивість особистості, що характеризує *міру можливостей здійснювати творчу діяльність*, готовність та здатність до творчої самореалізації й саморозвитку.

Слушною нам видається думка Л. Овсянецької [7], яка розглядає «творчий потенціал особистості як непросту сукупність особистих властивостей людини. Важливим його аспектом є характер взаємозв'язку властивостей, здібностей, спрямованість і ступінь їх напруження.

Порівняльний аналіз наукових позицій (Є. Ільїн, П. Кравчук, Н. Кузьміна, В. Лихвар, Л. Овсяницька, С. Степанов, Т. Титаренко, Н. Шаталова та ін.) у контексті даного дослідження дозволяє узагальнити трактування поняття «творчий потенціал», яке визначається як інтегративна властивість, що характеризує міру можливостей особистості; психоенергетичний ресурс; реальна, прогнозована цінність; адаптаційний рівень, пов'язаний із активністю, сукупність творчих здібностей, необхідних для творчої діяльності.

Дослідження (Г. Абросимова, А. Богуш, І. Волков, Т. Гуцан, С. Гончаренко, І. Дичківська, Н. Дічек, Л. Кадченко, В. Мороз, М. Кларін, В. Кремень, О. Листопад, О. Мармаза, Н. Ничкало, Р. Пріма, С. Смирнов, Т. Танько, Г. Тимофеева, Л. Хомич, Л. Яренчук та ін.) засвідчують різновекторність поглядів дослідників щодо реалізації інноваційних підходів у процесі підготовки майбутніх вихователів, а саме:

- теоретичне обґрунтування психолого-педагогічних засад підготовки фахівців у площині пошуку шляхів і засобів оптимізації, підвищення ефективності та якості підготовки майбутніх педагогів (Г. Абросимова, А. Богуш, І. Волков, Т. Гуцан, Л. Кадченко, В. Мороз, Р. Пріма, С. Смирнов, Л. Хомич та ін.),

- впровадження інновацій в освіті, в т.ч. у професійній освіті (С. Гончаренко, І. Дичківська, Н. Дічек, М. Кларін, В. Кремень, О. Мармаза, Н. Ничкало та ін.),

- формування готовності до творчої діяльності та розвитку творчого потенціалу у процесі фахової підготовки (О. Листопад, Т. Танько, Г. Тимофеева, Л. Яренчук та ін.).

Зауважимо, терміни «педагогічна новація (новина)», «педагогічне нововведення», «педагогічна інновація», «новаторство», «інноваційна діяльність» активно використовуються у науковому дискурсі, зокрема у контексті характеристики поняття «інноваційний підхід».

Так, в Енциклопедії освіти зазначено, що інновації в освіті – це «процес створення, запровадження та поширення в освітній практиці нових ідей, засобів, педагогічних та управлінських технологій, у результаті яких підвищуються показники (рівні) досягнень структурних компонентів освіти, відбувається перехід системи до якісно іншого стану. Слово «інновація» має комплексне значення, оскільки складається з двох форм: власне ідеї та процесу її практичної реалізації» [2, с. 338].

Н. Дічек розглядає новації як «локальну зміну в навчально-виховному процесі і як розроблення нових (для певного історичного періоду) навчальних методик, програм, технологій, що сприяють ефективнішому вирішенню конкретних навчально-виховних завдань, зумовлених вимогами суспільного й особистісного розвитку» [1, с. 41]. Зокрема, «процес утілення новації в навчально-виховну практику» учений характеризує як педагогічне нововведення, а педагогічну інновацію – як «ширше, узагальнююче поняття, що охоплює процес виникнення, розвитку й широкого впровадження в освітню сферу педагогічних новацій і нововведень» [1, с. 41].

Таким чином, педагогічна інноватика зумовлена змінами в характері освіти, значимістю освіти для особистості, орієнтація її на активне засвоєння студентами способів пізнавальної діяльності.

Нам видається слушним судження Н. Клокар щодо трактування новаторства як вищого ступеня педагогічної творчості, «педагогічне винахідництво нового, якого ще немає у педагогічній практиці, яке ще широко не висвітлене в педагогічній літературі» [4, с.17].

Отже, термін інновації означає зміни всередині системи, тобто ті нововведення в педагогічній системі, які покращують результати навчально-виховного процесу, змінюють спосіб діяльності та стиль мислення.

На думку М. Кларіна, в рамках інноваційних підходів до навчання виділяють два основних типи:

– оновлення навчального процесу і спрямованість на досягнення гарантованих результатів у рамках традиційної репродуктивної організації – інновації – модернізації. Технологічний підхід до освіти, що лежить в їх основі, насамперед спрямований на повідомлення тим, хто навчається, певної суми знань і формування способів діяльності за зразком;

– перетворення традиційного навчального процесу і спрямованість на забезпечення його дослідницького характеру організації пошукової навчально-пізнавальної діяльності студентів – інновації – трансформації. Пошуковий підхід до навчання спрямований перш за все на формування в студентів досвіду самостійного пошуку нових знань, їх застосування в нових умовах, формування досвіду творчої діяльності у поєднанні з формуванням ціннісних орієнтацій особистості [3].

Таким чином, технологічний підхід модернізує навчання на основі репродуктивної діяльності студентів.

Навчальний процес орієнтується на традиційні дидактичні завдання репродуктивної освіти, є технологічним за своєю суттю, з чітко описаними результатами.

Пошуковий підхід трансформує традиційне навчання на основі продуктивної діяльності студентів, зокрема, надає можливість самостійно засвоювати новий досвід, гнучко адаптуватися в складних життєвих ситуаціях, вміти самостійно набувати необхідних знань, самостійно практично мислити, бачити проблеми і вміти їх вирішувати, чітко усвідомлювати як і яким чином набуті ним знання можуть бути використані, бути здатними генерувати нові ідеї, творчо мислити.

Як інновація в організації навчального процесу у вищому навчальному закладі нами розглядається *авторська казка*, яка є комплексним засобом формування готовності майбутнього вихователя до розвитку творчого потенціалу дошкільника.

Авторська казка передбачає формування у студентів – майбутніх вихователів умінь актуалізувати позитивну настанову, цілеспрямованість щодо своєї креативної діяльності, казкотворчості; збагачує змістове наповнення організаційно-методичного забезпечення в процесі підготовки майбутнього вихователя, формує їхню професійну компетентність; активізує творчу діяльність, діалогічне спілкування, сприяє інтерактивній взаємодії в підсистемах «викладач-студент», «студент-студент», «студент-дошкільник» у процесі казкотворення.

Характерними ознаками казкотворчого підходу до навчання у процесі суб'єкт-суб'єктної взаємодії відзначаємо:

– казкотворче моделювання; опис ситуацій, типів професійно-педагогічних дій і спілкування;

– проблемний характер педагогічних ситуацій;

– професійну спрямованість ігрових ролей у казкотворенні, розподіл їх між учасниками гри з урахуванням можливостей, здібностей, підготовленості і професійних настанов студентів;

- стан емоційно-позитивного напруження учасників діяльності;
- пошук різних способів вирішення завдань у казці;
- багатоваріантність рішень;
- обговорення підсумків;
- чіткість критеріїв оцінювання дій студентів у казкотворенні.

Успішне входження студентів у процес казкотворення сприяє проектуванню й усвідомленню своєї майбутньої професії, а це свідчить про сформованість готовності до креативної діяльності.

Студенти відчувають себе на «реальній посаді вихователя», приймають рішення щодо розв'язання виробничого завдання, виконують професійні функції. Казкотворення допомагає активізувати творчу самостійність студента, формує відповідні професійні вміння, що впливають на готовність до розвитку творчого потенціалу дошкільників засобами авторської казки.

Створення сприятливих умов для розвитку творчого потенціалу дітей дошкільного віку у процесі їх навчально-виховної діяльності є найважливішою складовою професійної діяльності вихователя, де взаємозумовленість і взаємозалежність спільної творчої діяльності педагога і дітей сприяють розвитку творчого потенціалу дітей дошкільного віку у процесі казкотворення.

Так, зокрема, процес казкотворення дозволяє проводити викладачеві проблемні діалоги з аудиторією студентів, фрагменти занять на матеріалі казки, заняття-тренінги, цікаві інтерактивні лекції, застосовуючи прийоми активізації творчої уяви студента під час роботи з казкою у формі запитань-відповідей щодо оптимізації на цій основі їхньої особистісної підготовки до майбутньої креативної професійної діяльності шляхом застосування інноваційних технологій.

Головний акцент у змісті формування творчого потенціалу майбутнього вихователя засобами авторської казки зроблено на різні форми навчання студентів – лекції (опорні конспекти готуються викладачем заздалегідь, і кожен студент має можливість попередньо ознайомитися з ними у друкованому вигляді або в електронному варіанті; студенти під час лекції не ведуть записів, у зв'язку з цим лектор має можливість більше часу приділяти розгляду найбільш складного навчального матеріалу, створювати проблемні ситуації, ставити перед студентами пізнавальні завдання, які потрібно розв'язати.

При цьому лекція втрачає свою монологічну форму, переходячи в зацікавлений діалог між викладачем і студентами з проблемних питань, що робить процес навчання більш ефективним), практичні заняття, з використанням взаємодії, діалогічного спілкування, інтерактивних і творчих завдань, постановки перед студентами пізнавальних завдань, які потрібно розв'язати, бесіди-роздуми, аукціони-вікторини, методична робота з додатковими джерелами інформації щодо творення казки, вправління в розробленні нових казкових сюжетів, визначення характеристик персонажів; добір та самостійне розроблення фрагментів практичних занять: складання власної авторської казки, її інсценізація (використання елементів театралізації).

Вочевидь, практичне навчання студентів навичкам застосовувати казкотворення у дошкільному навчальному закладі переорієнтовує педагогічну практику на інтерактив, додаючи до змісту її програми такі завдання: відвідувати заняття провідних вихователів-практиків та колеґ-студентів із подальшим аналізом, де звертається увага на характер інтерактивної взаємодії, розробку та апробацію власних творчих (казкотворчих) завдань для роботи з дітьми; виступи на методичних годинах. При цьому, аналізуючи заняття своїх однокласників, студенти навчаються аналізувати і оцінювати роботу колеґ, дошкільників та свою власну, бути при цьому критичними та об'єктивними.

Творчі здобутки та розробки об'єднують у зроблений єдиний творчий проект, на основі співпраці та співтворчості з іншими студентами-практикантами. При цьому

провідною метою є формування творчодіючого педагога, який здатний критично аналізувати та відстоювати свою точку зору, застосовувати інтерактивні технології навчання, впроваджувати свою інноваційну діяльність із розроблення і створення нових засобів, зокрема авторської казки, казкотворчості в інтерактивному режимі.

Різноманітні форми роботи з авторською казкою:

- складання та інсценування казок,
- малювання,
- дидактичні ігри,

– творчі завдання з казкою (придумати казку за запропонованим початком, кінцівкою, опорними словами, змінити головних героїв казки тощо, тобто створити комфортні умови навчання, за яких кожен студент відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність у творчому процесі казкотворення).

Так, наприклад, «Аукціон – презентація інноваційних ідей» розглядається нами як своєрідний процес організації, презентування та проведення публічних торгів із «продажу» цікавих, перспективних та інноваційних креативних пропозицій майбутніх педагогів, обміну досвідом, педагогічними знахідками, що має на меті продемонструвати фаховий рівень студентів, їхню креативність, творчі надбання, стимулювати до самовдосконалення та творчого зростання.

Під час аукціону працюють дві команди: «Раціонали», які використовують добре знайомі їм форми, методи, засоби освітньо-виховної роботи, а в арсеналі іншої – «Творці» – інноваційні, оригінальні форми, методи, засоби, технології освітньо-виховної роботи, а саме: «Створення музею казки»; «Казкова подорож із улюбленим героєм», у змісті яких домінуючим прийомом є авторська казка.

На наш погляд, упровадження інноваційної технології «Казкові сюжети» (ігрова технологія) передбачає формування професійної компетентності майбутнього вихователя у контексті збагачення змістового, організаційно-методичного забезпечення його підготовки до розвитку творчого потенціалу дошкільників засобами авторської казки. Вибір цієї технології зумовлений тим, що знання літературознавчих засад допомагає майбутньому вихователю глибше осмислити роль казки, її сюжетні лінії, композиційну побудову, що сприяє формуванню необхідних умінь при аналізі, творенні, програванні казок. Студентам пропонуються різноманітні творчі завдання: розповідання казки – нової або відомої казки від третьої особи, відомої всій групі; створення індивідуальної казки кожним членом групи (з використанням елементів театралізації, за такими сюжетами «Символічна казка», «Об'єднання казок»); групове складання казки («Салат із казок»); написання власної казки, наприклад: «Чарівний віночок», «Сон Колобка», «Рибка Буль-буль».

Акцентуємо на належній змістовій наповненості занять, зорієнтованості на новизну інформації та різноманітні види пошукової, аналітичної, розвиваючої, творчої діяльності студентів.

Серед методів навчання доцільно віддавати перевагу, зокрема таким, як:

- самостійна робота,
- виконання завдань творчого, диференційованого, пошуково-дослідницького характеру щодо засвоєних знань, умінь і навичок,
- перенесення знань у нові ситуації, інтерактивна взаємодія викладача і студентів, самих студентів: наприклад, «Інформаційно-пізнавальна суперечність», прийом «Незавершене рішення», «запитання – відповідь».

Формами роботи можуть бути групові та індивідуальні заняття, факультативи («Професіограма сучасного креативного вихователя», «Розгадування»), де дієвим засобом є саме авторська казка.

Використання таких форм роботи засвідчує, що авторська казка впливає на прояви емоційності, уяви, творчості особистості; розкриває потенціал творчої активності майбутніх

вихователів, створює умови для особистісно-професійної самореалізації, виявлення творчої індивідуальності кожного студента.

Продуктивним нам видається використання такого прийому як «конструювання кросвордів» – це спосіб зображення процесу загального й системного мислення за допомогою схем, що забезпечує розвиток творчої особистості, здатної ставити мету й успішно розв'язувати проблеми, сприяє формуванню певних особистісних якостей майбутніх вихователів: цілеспрямованості, наполегливості, відповідальності.

В основі такої форми роботи лежить асоціативне мислення. При цьому готові асоціативні шаблони (кросворди, ребуси) полегшують процес мислення, роблять його більш гнучким, що є важливим фактором у формуванні творчого потенціалу майбутнього вихователя.

ВИСНОВКИ. Використання означених форм роботи підтверджує, що авторська казка впливає на прояви емоційності, уяви, творчості особистості; формує творчий потенціал педагогів, створює умови для особистісно-професійної самореалізації, виявлення творчої індивідуальності кожного педагога-вихователя.

На нашу думку, ефективним засобом формування творчого потенціалу майбутнього вихователя є активне застосування в навчальному процесі вищого навчального закладу інноваційних підходів, зокрема авторської казки, що дасть змогу розвивати абстрактне, логічне, критичне мислення студентів, інтелектуальні та творчі здібності, формувати в них практичні вміння і навички шляхом залучення до активної інтелектуально-творчої діяльності в процесі казкотворення. Це надасть можливість студентам відчувати себе суб'єктами власних ідей, пошуків, рішень. Саме з цим ми і пов'язуємо *перспективи* подальших наукових розвідок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Дічек Н. Педагогічне новаторство як історико-педагогічна проблема: підходи до вивчення / Н. Дічек // Рідна школа. – 2009. – № 10. – С. 40–44.
2. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; [головний ред. В. Г. Кремень]. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
3. Кларін М. В. Інновації світової педагогіки. – М., Рига : Педагогічний центр "Експеримент", 1998, с. 180.
4. Клокар Н. І. Психолого-педагогічна підготовка вчителя до інноваційної діяльності. Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04. – К. : 1997. – с. 17.
5. Левитов Н. Д. Психологическое состояние беспокойства, тревоги / Н. Д. Левитов // Вопр. психологии. – 1969. – №1. – С. 131–138.
6. Моляко В. А. Психология решения школьниками творческих задач / Валентин Алексеевич Моляко. – К. : Знание, 1983. – 96 с.
7. Овсянецька Л. Творчий потенціал людини: соціально-психологічна парадигма / Л. Овсянецька // Соціальна психологія. – 2004. – № 2. – С. 140–145.

Prima R., Zamelyuk M.

East-European National University of Lesya Ukrainka, Lutsk
Lutsk Pedagogical College, Lutsk

FORMING THE CREATIVE POTENTIAL OF THE FUTURE MUTUAL: INNOVATIVE APPROACHES

The work defines the aspects of forming the creative potential of the future educator. Theoretically psychological and pedagogical foundations of the definitions of "creative potential", "innovation", "innovative activity" are grounded in "innovative approach". The main innovative approaches are considered – technological and search, methods of creative search of alternative

variants of solving problems forming the creative potential of the future educator.

The emphasis is on the identification of personal characteristics of the student's creative potential, the use of interactive techniques, forms and methods of work of the teacher with the author's fairy tale.

Key words: creative potential, innovation, innovative activity, innovative approach, author's fairy tale.

REFERENCES

1. Dichek, N. (2009), *Pedahohichne novatorstvo yak istoryko-pedahohichna problema: pidkhody do vyvchennia, Ridna shkola*, № 10, pp. 40-44. [in Ukrainian]
2. Kremen, V.H. (2008), *Entsyklopediia osvity*, Yurinkom Inter, Kyiv. [in Ukrainian]
3. Klarin, M.V. (1998), *Innovatsii svitovoi pedahohiky*, Pedahohichniy tsentr "Eksperiment", Moscow, Ryha. [in Ukrainian]
4. Klokar, N.I. (1997), *Psykhologo-pedahohichna pidhotovka vchytelia do innovatsiinoi diialnosti*, Avtoref. dys. kand. ped. nauk: 13.00.04, Kyiv. [in Ukrainian]
5. Levytov, N.D. (1969), *Psykhologicheskoe sostoianye bespokoistva, trevohy, Vopr. Psykhologyy*, № 1, pp.131-138. [in Russian]
6. Moliako, V.A. (1983), *Psykhohyia resheniya shkolnykamy tvorcheskyykh zadach*, Znanye, Kyiv. [in Russian]
7. Ovsianetska, L. (2004), *Tvorchyi potentsial liudyny: sotsialno-psykhohichna paradyhma, Sotsialna psykhohiia*, № 2, pp. 140–145. [in Ukrainian]

Пріма Раїса Миколаївна,

д.пед.н., професор,
професор кафедри педагогіки,
Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки,
просп. Волі, 13, Луцьк, Волинська
область, 43000.
Тел. +38(0332) 720 123.
E-mail: primar@ukr.net

Prima Raisa Nikolaevna,

D.Sc. (Pedagogics), Professor,
Professor of Pedagogy Department,
East-European National University of Lesya
Ukrainka,
Prospekt Volya, 13, Lutsk, Volyn region,
43000.
Tel. +38(0332) 720 123.
E-mail: primar@ukr.net

Замелюк Марія Іванівна,

к.пед.н.,
викладач дошкільних дисциплін,
Луцький педагогічний коледж,
просп. Волі, 36, Луцьк, Волинська
область, 43010.
Тел. +38(03322) 77-06-59.
E-mail: 1369301@ukr.net

Zamelyuk Mariya Ivanovna,

Ph.D. (Pedagogics),
Teacher of Preschool Disciplines,
Lutsk Pedagogical College,
Prospekt Volya, 36, Lutsk, Volyn region,
43010.
Tel. +38(03322) 77-06-59.
E-mail: 1369301@ukr.net

Стаття надійшла 14.09.2017